

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН СІЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАУ БЕЛАРУСІ І КАМІТЭТА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР

№ 27 (886)

Субота, 5 ліпеня 1952 года

Цана 50 кап.

Жыватворчая дружба

В. ІВАШЫН

З рускай класікаў Янка Купала пачаў знаёміцца яшчэ ў гады свайго маленства. Любімымі паэтамі яго былі Пушкін, Лермантаў, Некрасаў, Кальцоў. Творы гэтых выдатных прадстаўнікоў рускай літаратуры карыстаўся шырокай папулярнасцю сярод дэмакратычнай беларускай інтэлігенцыі. Падлеткам Янка Купала запомніў вуснаў свайго народа песню Пушкіна «Чорны шаль», не ведаючы тады, хто яе напісаў.

Вялікія мастакі слова Пушкін, Лермантаў, Некрасаў, Горкі абудзілі ў Купалу творчае пачуццё, увялі яго ў свет паэзіі. Перадавалі рускай літаратуры выхаванне і прынцыпальна працоўнага чалавека, вучыла, як трэба шанаваць радзіму, служыць народу, падрыхтоўвала глебу для ўспрыняцця ідэй рэвалюцыі.

Пачынальнік новай рускай літаратуры Пушкін уплываў на Купалу сваімі вольналюбівымі імкненнямі, ідэямі свабоды і барацьбы супраць царызма і нявольніцтва. Купала любіў Пушкіна за яго прыгожыя, чароўныя вершы, за багацце думак, за свабоднасць, за яркасць і прастату мовы.

У артыкуле, прысвечаным стагоддзю з дня гібель Пушкіна, Купала адзначаў: «Я люблю Пушкіна за тое, што сёння ён, у дні вялікай сталінскай эпохі, паўстаў, як жывы барацьбіт за свабоду, за шчасце чалавецтва. І калі сёння народы многаліённага СССР і ўсё прагрэсіўнае чалавецтва ўспамінаюць добрым словам памяць вялікага паэта, мне хацелася б так пісаць, як пісаў любімы мною А. С. Пушкін».

Пушкінская ідэя свабоды чалавека, вольналюбівы дух яго паэзіі былі ўспрыняты Купалам з самага пачатку яго творчасці. Пушкінскія матывы гучаць у такіх дакастрычніцкіх вершах паэта, як «Воля», «Я не для вас...», «За свабоду снаю», «З маіх песень», «Перад вісельнік» і інш. У некаторых творах раняга Купала адчуваецца водгукі паэзіі Кальцова, Лермантава.

Сярод класікаў рускай паэзіі XIX ст. найбольшы ўплыў на маладога Купалу зрабіў Некрасаў.

Ужо раннія вершы Купала носяць на сабе сляды вучобы ў Некрасава і нават пераймання паасобных матываў яго паэзіі. Тут мы маем на ўвазе ў першую чаргу верш Купала «Над калыскай». Падобна некрасаўскай «Калыханцы», верш Купала набудаваны на падкрэслена запачычаным паэтычным матэрыяле і мае такую-ж сатырычную завостранасць.

Але, ідучы за Некрасавым, паэт застаецца самім сабой. Арыгінальнасць і самастойнасць аўтара перш за ўсё адчуваецца ў выбары і раскрыцці тэмы. Калі «Калыханка» Некрасава ёсць сатыра на чыноўніка, які пры дапамозе авечай пакарліваці, чынапаважання, угодлівасці і шальмоўства дапаўзае вужом да «хорошаго местечка» і ўрадзе становіцца «русским дворянином», то ў вершы — наследванні Купала заключаецца адкая іронія над лёсам селяніна, перад якім вырысоўваюцца дзве перспектывы: цяжкае, пад'ярманнае жыццё вясковага батрака-гарапашніка і жыццё пана-здрадніка і ката народа. Матывам рэнегацтва гэты твор Купала пераклікаецца з вершам «Калыханка» Багушэвіча. Такім чынам, ствараючы верш «Над калыскай», малады паэт меў перад сабою выпрацаваную форму сатырычнага верша як у беларускай, так і ў рускай паэзіі, якую ён і выкарыстаў для трактоўкі ўласнай тэмы.

Паэма «Адплата каханню» некалькі ў змененым выглядзе вар'іруе тэму «Агароднік». У аснове яе ляжыць той-жа канфлікт, розніца толькі ў характэрных развязкі, у лёсе герояў. У Некрасава ага-

роднік за «дэбракаец» трапляе на катаргу, у Купала Янка і Зося гінуць, а Лаўчыніскі канчае вар'яцтвам. У гэтым моманце ў параўнанні з Некрасавым момант у трактоўцы тэмы.

У ранняй творчасці Купала можна знайсці ішчэ нямала сугучных Некрасаву матываў, вобразаў, ідэй, карцін і сцен. Досыць прыгадаць хоць-бы наму Купала «Зімой», у якой апісанне смерці Ганны гучыць па-некрасаўску, напамінае апісанне смерці Дар'і ў паэме «Мароз Чырвоны нос». Можна прывесці пэўныя паралелі і аналогіі ў вершы Некрасава «Роздум ля параднага паўезда» і вершы Купала «Град».

Ідэйная блізкасць з Некрасавым з'явілася прычынай таго, што апошні з самага пачатку спадарожнічаў Купале. Пачаўшы з перакладаў Некрасава, з вершаў-наследванняў і перайманняў яго паэзіі, Купала ў хуткім часе ўспрыняў паэтычную спадчыну Некрасава ва ўсім багацці яе зместу і формы, глыбока засвоіў эстэтычныя прынцыпы яго паэзіі.

Перадавалі рускай літаратуры была для Купала вялікай школай мастацкага выхавання. Выпрацоўваючы свае эстэтычныя прынцыпы, паэт абіраўся на яе багаццейшую рэалістычную спадчыну. Ён арганічна ўспрыняў яе патрыятычна-вызваленчыя ідэі, высокі грамадзянскі пафас, глыбокі дэмакратызм і народнасць.

Асабліва вялікую ролю ў духоўным развіцці Янкі Купала адыграў Максім Горкі.

Купала лічыў Горкага сваім настаўнікам, таксама, як і Коласа, захапляўся яго творчасцю. Горкі «зрабіў на мяне вялікае ўражанне, — адзначаў Купала, — «Былыя людзі», «На дне» і «Дзеці сонца» больш за ўсё мяне захапілі».

Песняры вызваленчай барацьбы народа, Купала і Коласа у сваёй дакастрычніцкай творчасці неаднаразова звярталіся да рэвалюцыйнай сімволікі Горкага, выкарыстоўвалі яго рамантычныя вобразы, праякнутыя паэзіяй гераізма, рэвалюцыйна-дзейнымі адносінамі да рэчаіснасці.

Палымны заклік горкаўскага буравесніка: «Хай мацней удрыць бура!» знаходзіў жывы водгук у творчасці Коласа: «Грымні-ж ты, бура, ды грымні

дужэй!» Па-горкаўскаму прарочы ў «сваёму свету» рэвалюцыйную буру Купала:

На небе ж збіраюцца хмура за хмурай,
І гром заграюча, і дронне свет ільлі!

Сцверджанне Горкага «Чалавек — гэта гучыць горда!» — стала гуманістычным лозунгам народных паэтаў Купала і Коласа. Праз усё дакастрычніцкае творчасці Купала пранёс, як едноту, свой гуманістычны лозунг «людзкім звацца».

У лепшых сваіх творах паэт стварыў абаяльны вобраз змагары за вызваленне народа, носьбітаў рэвалюцыйнай актыўнасці, класавата пратэсту, якія на гаднаць гордых, смелых, мужных герояў Горкага. У творчасці Купала знайшоў сваёсабаінае мастацкае выяўленне горкаўскай рамантычнага вобраз палуючага сэрца як сімвал самаахвярнасці ў барацьбе за свабоду і шчасце народа. Яго драма «Ракітане гняздо» можа служыць прыкладам творчага засваення прынцыпаў горкаўскай драматургіі.

Максім Горкі быў не толькі духоўным настаўнікам Купала і Коласа, але і першым паніцелем іх паэзіі.

У асобе Купала і Коласа Горкі бачыў паэтаў, звязаных з вызваленчай барацьбой народа, з рэалістычнымі традыцыямі рускай класічнай літаратуры. Не выпадкова ён адзначаў глыбокі сэнс верша Янкі Купала «А хто там ідзе?», паставіўшы яго ў сувязь з абуджэннем народнай самасвядомасці, якое было выклікана рэвалюцыяй 1905 года.

Са словамі сардэчнай узняскасці і любові звяртаўся Купала да рускага народа і яго геніяльнага пісьменніка. «...У сваім сэрцы я на працягу многіх год... пісаў паэт, — хаваю чысцейшую і біязмежную любоў да вялікага рускага народа і яго геніяльнага пісьменніка Аляксея Максімавіча Горкага...».

У савецкую эпоху зацікаўленасць Янкі Купала да гісторыі культуры рускага народа яшчэ больш узрасла. Невыпадкова ў першыя гады пасля перамогі Кастрэч-ніцкай рэвалюцыі ён працуе над перакладам найвялікшага помніка рускага гераічнага эпаса «Слова аб палку Ігаравым».

У нацыянальнай скарбніцы беларускай мовы Купала знайшоў багацейшы лексічны, фразеалагічны і сінтаксічны сродкі, пры дапамозе якіх змог перадаць дух арыгінала, вобразную сістэму, рытміку гэтага геніяльнага помніка.

Такой-жа высокай культурай, сэнсавай дакладнасцю, блізкасцю да арыгінала вызначаецца пераклад Купала паэмы Пушкіна «Меды коннік», зроблены да стагоддзя з дня гібель вялікага рускага паэта.

Янка Купала глыбока ўсведамляў сусветнае значэнне рускай савецкай літаратуры, яе вядучую ролю ў развіцці літаратуры народаў СССР.

Вялікі будзнік сацыялістычнай культуры, Горкі ўсёй сваёй мастацкай практыкай, літаратурна-крытычнай і арганізатарскай дзейнасцю накіроўваў развіццё многанациональнай савецкай літаратуры па шляху сацыялістычнага рэалізму, высокай ідэйнасці, большавіцкай партыйнасці.

Эстэтычныя ідэі Горкага сталі праграмай развіцця беларускай савецкай літаратуры, пафасам творчасці Янкі Купала. Народны паэт Беларусі засвоіў лепшыя здыткі многанациональнай савецкай літаратуры і перш за ўсё багаты мастацкі вопыт Горкага і Макоўскага.

Сардэчныя сяброўскія адносіны падтрымавалі Купала з буйнейшымі рускімі пісьменнікамі Фадзеевым, Талстым, Новікавым-Прыбюем і іншымі. Асабліва вяліка творчая дружба адналі яго з выдатным рускім паэтам М. Ісакоўскім, які па праву лічыцца лепшым перакладчыкам Купала на рускую мову.

Асабістая і творчая дружба Янкі Купала з Максімам Горкім і іншымі рускімі савецкімі пісьменнікамі з'яўляецца яркім выяўленнем брацкай дружбы рускага і беларускага народаў і іх літаратуры.

Аляксандр ПРАКОФЕУ

Янку Купале

Проста і шчыра спяваў ён заўсёды.
Людзям у сэрца песня запала —
Навекі зрадніўся з песняй

народа
Янка Купала.

Песню стварыў ён узнёслай,
крылатай,
Узялі яе нашы Юркі, Марусі,
Родныя нашы хлопцы, дзяўчаты,
Узялі, панеслі па ўсёй Беларусі.

Па гарадах яе вольных, па сёлах,
Шляхам шыркім, лугам мурожным
Неслі яе да сяброў-навасељаў:
К быстраму Нёману, светламу
Сою.

Слаўнаму возеру Нарач.
Шчасліва
Новых паэтаў зямля гадала,
Тых, для каго сеюць песняю ніву
Светлы, магутны Янка Купала.

Пераклад А. Бачылы.

Міхась ЛЫНЬКОУ

Слава паэта

Некалі ў царскай Расіі нават не ўяўлялі, ды і не маглі ўявіць, колькі выдатных талентаў захавана ў самых глыбінках, у самых нетрах народных мас. А колькі загинула бесследна таленавітых людзей, якія так і не змаглі праявіць свае здольнасці, даць гэтым здольнасцям грамадска-карысны ўжытак, сваімі талентамі пампожыць славу сваіх народаў, сваёй радзімы. А калі і ўдавалася некаторым шчаслівым адзінцам, выходцам з народа, набыць некаторую вядомасць, гэтая вядомасць насіла рэзка абмежаваны характар, яна не выходзіла за вузкія нацыянальныя альбо проста этнаграфічныя рамкі. І хоць стваралі пэўныя культурныя скарбы таго ці іншага народа, яны не толькі не знаходзілі шырокага ўжытку, але часам і бясследна зніклі. Культурна многіх народаў не вывучалася, не даследвалася, яе помнікі не збіраліся, не захоўваліся. А некаторыя народы не мелі нават матэрыялаў для развіцця свайго культуры.

Вялікі Кастрэчнік не толькі разнаўліў народы былой царскай Расіі. Ён абліў іх, аб'яднаў у адзіную «сталінскую сям'ю народаў», абудзіў усе творчыя сілы народаў, акалікаў іх да актыўнай творчай дзейнасці. Кастрэчнік узбагаціў ду-

хоўна нашы народы. Культурныя здыткі кожнага народа сталі агульным здыткам усіх савецкіх народаў, і ўсё лепшае з гэтых здыткаў увайшло ў агульную скарбніцу савецкай культуры. Гэты цудоўны працэс культурнага ўзаемаўзбагачэння нашых народаў адбываецца і па сённяшні дзень. Хіба ведалі мы да рэвалюцыйнай творчасці Джаўла, хіба чулі мы пра Сулеймана Стальскага, якога Горкі назваў Гамерам XX стагоддзя? Хіба чулі мы пра Шота Руставелі і пра ўсе багатыя грузінскай паэзіі, пра яе сучасных творцаў? Хіба ведалі грузіны, альбо армяне ці таджыкі пра творчасць Янкі Купала, Якуба Коласа, Яна Райніса, Паўла Тычыны? Толькі пасля Кастрэчніцкага цудоўнае сузор'е паэтаў, мастакоў і ўсіх выдатных сям'ю народаў нашай Радзімы стала свяціць на поўную сваю сілу на вышчы і радасць усіх брацкіх народаў.

Імя Янкі Купала карыстаецца сённяшняй вялікай павагай і любоўю ўсіх народаў Савецкага Саюза.

Творчасць Янкі Купала — гэта хваляючы летаніе жыцця беларускага народа, яго радасцей і перамог, яго поспехаў і здыткаў. Паэтычныя слова Купала нарадзіліся ля самых вытокаў жывога творчага слова народа і было арганічна звя-

зана з жыццём народа, з яго кроўнымі ітарасамі і спадзяваннямі. Гэтак слова паэта стала вернай зброяй народа ў яго барацьбе з царызмам, у яго гераічным змаганні за новае жыццё, калі беларускі народ разам з усімі народамі савецкай Радзімы пад віраўніцтвам партыі большавікоў і вялікага Сталіна стаў актыўным будзніком не толькі свайго ўласнага жыцця, свайго Голаснага добрабыту, але і актыўным творцам новага свету, новай гісторыі ўсяго чалавецтва, гераічным змагаром за камунізм. Творчасць Янкі Купала была творчасцю паэта-тэорыяна, паэта-рэвалюцыянера сапраўднага песняра сталінскай дружбы народаў нашай Радзімы. Вялікі заслугі Янкі Купала, які разам з Якубам Коласам багата зрабіў у справе развіцця і росту сучаснай беларускай літаратуры, у фарміраванні сучаснай беларускай літаратурнай мовы і выхаванні маладых кадраў беларускіх пісьменнікаў.

Вось за гэта за ўсё мы любім і шануем Янку Купала, як палымнага паэта нашай сучаснасці, яго геніяльнага сына беларускага народа, як выдатнага дзеяча нашай непартыйнай эпохі—эпохі вялікага Сталіна.

ГОРДАСЦЬ НАРОДА

Максім ГОРКІ

Ці ведаеце вы беларускіх паэтаў Коласа і Янку Купала? Я нядаўна пазнаёміўся з імі — падабаюцца. Проста, задушна і, відаць, сапраўды па-народнаму.

З п'яна да рускага літаратара А. Эрэмнова. 1910 год.

А. В. ЛУНАЧАРСКІ

...Бацькам новай беларускай літаратуры, якога беларусы не дарэмна параўноўваюць з Шэўчэнкам і па сутнасці яго паэзіі і па той ролі, якую ён адыгрывае ў іх роднай літаратуры, з'яўляецца, безумоўна, Янка Купала. Калі савецкі беларускі ўрад удастоіў яго звання народнага паэта, то гэта правільна ў абодвух значэннях гэтага слова: як буйнейшага нацыянальнага паэта і як выразніка народных мас.

Міхал ІСАКОЎСКІ

Паэзія Я. Купала—гэта не проста добрыя, высокамастацкія вершы, гэта — апрача ўсяго — своеасабліва гісторыя жыцця беларускага народа з яго характарам і звычаямі, з яго думамі і надзеямі, з яго барацьбой і перамогай. І калі я ўпершыню ўзяў у рукі кнігі Я. Купала, мяне ўразілі не толькі незвычайныя строфы паэта, але і тая асаблівасць, што я, быццам сваімі вачыма, убачыў жывую Беларусь, яе раўніны і ўзгоркі, яе лугі і пералескі, рэкі і азёры. Я глыбока зразумел жыццё працоўнага і гераічнага беларускага народа. Я ўсёй душой памілюў Беларусі, хоць ні разу там не быў раней.

Максім РЫЛЬСКІ

Ён мовы беларускае алмаз
Граніў замілавана і рупліва,
Братам-народам паказавуш дзіва,
Як паказаву калісь Шэўчэнка ў нас.

Ён напучав нас шанаваць глыбока
Святыню працавітае рукі, —
І увайшоў наш Янка у вякі,
Як вобраз Беларусі асновакай.

Паўло ТЫЧЫНА

Янка Купала — гэта першая з вяршмь беларускага Эўбруса паэзіі. Магутная яна і чыстая, і высокая. Высокая, бо матывамі сваімі праўдзіва. Чыстая, бо мілагучная і майстэрская, а магутная, бо заўжды была яна з народам.

Канстанцін ТРЭНЁЎ

Янка Купала — слава і горадасць усяго Савецкага Саюза, краса і радасць усёй савецкай літаратуры.

Нарней ЧУКОЎСКІ

Мы, дзіццячы пісьменнікі, ганарымся, што ў нашым асяроддзі ёсць велічны і задушны Янка Купала, дастойны ўнук Шэўчэнка і Некрасава.

Петрас ЦВІРКА

Янка Купала сваёй творчасцю заслужыў павагу і любоў не толькі ў беларускага народа, але і ва ўсіх народаў Савецкага Саюза. Імлі і песня яго шырока гучалі і ў маладых савецкіх рэспубліках Прыбалтыкі. Гарачая любоў да савецкай Радзімы і нявольнасць да во-

рагаў рабілі Янку Купалу любімым і блізкім для кожнага працоўнага Эстоніі, Латвіі і Літвы. У надзвычайных песнях Янкі эстонец, латыш, літовец чулі не толькі голас сваёй паёў, лясоў і рэк, але голас свайго народа, адчувалі думы і мары свайго Радзімы...

ЯНКА КУПАЛА

Заўсёды жывы

Імя народнага паэта Савецкай Беларусі, як і іншых выдатных савецкіх паэтаў, было вядома перадавым пісьменнікам Літвы яшчэ ў часы буржуазнага панавання. Зрэдку з'яўляўся адзін-другі пераклад яго твораў. Але толькі тады, калі літоўскі народ з дапамогай вялікага Сталіна ў 1940 годзе скінуў буржуазны прыгнёт, нашаму народу адкрыліся шырокія магчымасці для брацкага супрацоўніцтва з народамі Савецкага Саюза. Паміж літоўскімі пісьменнікамі і пісьменнікамі савецкіх народаў пачала складвацца блізка і плённая сяброўская сувязь. У 1940 годзе мы з Петрасам Цвіркам прыехалі ў Мінск, на святкаванні 35-ай гадавіны літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы. Для нас, пісьменнікаў маладой савецкай рэспублікі, прыезд быў першым святлом сяброўскім спатканнем з сям'ёй беларускіх савецкіх пісьменнікаў.

На нас зрабіла вялікае ўражанне тое, што праз радыё, газеты, часопісы, у залах навучальных устаноў, на ўсёй Беларусі некалькі дзён гукалі словы сардэчнай павагі да слаўнага паэта. Толькі савецкія людзі ўмеюць так шанавачы сваіх пісьменнікаў.

Я добра памятаю вечар, калі мы прыйшлі ў цудоўны театр оперы і балета ўдзяваць юбіяра. Там мы сустрэлі шматлікіх гасцей з іншых рэспублік. Там-жа мы пазнаёміліся з другім выдатным паэтам Беларусі — Якубам Коласам. Было шмат сардэчных размоў. Ад імя нашай рэспублікі ўдзяваць юбіяра даваўся мне. Умалодзічы на трыбуну, залітую яркім святлом пражактараў, я хваляваўся. Але хутка, адчуўшы цёплую поглядзі людзей, і сказаў тры словы, якія мне даручылі сказаць сябры, праводзячы мяне ў Мінск.

Пасля ўрачыстага вечара мы разам з іншымі гасцямі былі запрошаны правесці вечар у доме паэта. Вечар быў надзвычай прыемным. Апынуўшыся нават у асяроддзі мала знаёмых нам людзей, мы адчувалі сабе так, як можна сябе адчуваць у кампаніі добрых сяброў. Янка Купала, як памятаю, быў у той вечар асабліва вясёлым. Ён падмаў тосты за брацкія рэспублікі, за шчасце сяброўшчынаў удзяваць яго сяброў, за Мінск, за сталіцу Савецкай Літвы — Вільнюс.

У 1941 годзе, у маі месяцы, Янка Купала, Якуб Колас і другія дзеячы беларускай культуры наведлі Вільнюс. Аўтару гэтых радкоў вышала шчасце суправаджаць гасцей, паказваць ім установы культуры нашай маладой савецкай рэспублікі. Янка Купала цікавіўся жыццём новага Вільнюса, захапляўся яго цудоўнай архітэктурай. Ён спаткаўся з на-

Антанас ВЕНЦЛОВА

шымі пісьменнікамі Мікалайцісам Пуцінасам, А. Жукаўскісам і другімі. У Вільнюсе Янка Купала сустрэўся з сябрам сваёй маладосці — паэтам Людасам Пірам, які быў у той час намеснікам народнага камісара асветы. Купала наведваў

Я. Купала, А. Фадзееў і А. Талстой. (1940 г.)

мясціцам, дзе ён калісьці жыў, пабываў у музеі беларускай этнаграфіі і культуры. Нам, яго літоўскім сябрам, было асабліва прыемна, што тут паэт знайшоў нямаля сваіх ранніх рукапісаў і рэдкіх беларускіх выданняў, якія ў свой час вышлі ў Вільнюсе.

Другі раз Янка Купала прывяздаў у нашу рэспубліку ў тым-жа годзе, якраз напярэдадні Айчынай вайны. У Каўнасе, у асяроддзі літоўскіх пісьменнікаў, ён правёў апошні дзень перад вайной. У той час мне не даваўся спаткацца з ім, бо я быў у Вільнюсе. У Каўнасе яго прынялі Пётрас Цвірка і другія нашы сябры. У пачатку вайны мне прыйшлося эвакуіравацца ў савецкі тыл. Дарага ляжача праца спалены акупантамі Мінск. Я з болей думам, што павінны былі перажыць Я. Купала і Я. Колас, убачыўшы свае дамы ў страшэнным моры агню.

У першыя ўжо тыдні вайны ў маскоўскіх газетах з'явіліся гарачыя, поўныя няняніцы да фашысцкіх катаў артыкулы Янкі Купалы. Памятаю, як наша паэтэса Саламея Нерус, працягваючы артыкул Янкі Купалы «Нямецкі фашызм — алейшны вораг беларускага народа», адразу-ж пераклала яго на літоўскую мову і аднесла на радыё, каб перадаць у акупіраваную фашысцкімі катамі Літву. Паэтэса была захопленая і глыбока ўражана словамі вялікага савецкага патрыёта і паэта.

Нас, літоўскіх паэтаў, глыбока ўсхвалявалі вершы Янкі Купалы аб гераічнай барацьбе савецкага народа супраць фашызма, асабліва яго верш «Беларускім

партызанам», які з'явіўся ў друку ў пачатку Айчынай вайны.

Прыклад Янкі Купалы, як паэта, грамадзяніна-патрыёта, меў вельмі вялікі ўплыў на паэтаў Савецкай Літвы, якія вучыліся ў яго, як трэба аддаваць усё сваё літаратурнае майстэрства на барацьбу з ворагам.

У час Айчынай вайны мне некалькі разоў давялося сустрэцца з Янкам Купалам.

— Нічога, мы зноў вернемся ў Мінск, у Вільнюс, — памятаю, гаварыў Янка Купала. — Усе сумленныя людзі свету з намі, і пераможчы нас неўзабаве.

У 1942 годзе, у пакой гасцініцы «Масква», дзе я жыў, вельмі рана нехта пазваніў: — Мінуткай ноччу памёр Янка Купала. Не хачелася верыць гэтай страшэннай навіне.

Я убачыў Янку Купала ўжо ў труне на вуліцы Вароўскага ў Доме пісьменнікаў. Навокал янкі, на вачах людзей сёлы. Янку Купала паважалі і любілі мільёны людзей. Нельга было

не любіць гэтага натхнітага паэта і незвычайнага чалавека. Пётрас Цвірка ад імя прыбалтыйскіх пісьменнікаў сказаў словы развітання для труны паэта: «З нашага асяроддзя адшоў вялікі чалавек, якога не забудзе Беларусь, якога не забудзе Літва, якога заўсёды будзе паматаць усё савецкія народы».

Ад самой першай сустрэчы з Янкам Купалам мне хачелася, каб яго творчасць зрабілася даступнай літоўскаму народу. Пасля Айчынай вайны я, ды і другія нашы паэты, пераклалі на родную мову рад вершаў Янкі Купалы. Блізайшая наша задача — надрукаваць на літоўскай мове кнігу твораў лепшага беларускага паэта.

У пасляваенны час мне некалькі разоў даваўся быць у Мінску. Сталіца Беларусі пазамецацца з руін яшчэ прыгажэйшай, чым была калісьці. Я зноў спаткаў тут беларускіх паэтаў. Было вельмі цяжка, што сярод іх няма ўжо Янкі Купалы.

Але ўсёды, у гутарках з сябрамі, у театры імя Янкі Купалы, у цудоўным музеі паэта, на ўсім Мінску адчуваецца жылая душа народнага паэты. Янка Купала не памёр. Ён дапамагае сваёму народу жыць, прадаваць, натхняе яго на новыя подзвігі і перамогі.

Памяць Янкі Купалы вечно застанецца ў сэрцах яго сяброў-літоўцаў. Купалаўскія творы натхняюць літоўскіх пісьменнікаў здаваць сталінскую дружбу паміж беларускім і літоўскім народамі, паглыбляць нашу культурную сувязь, умацняць супрацоўніцтва нашых брацкіх літаратур на славу і шчасце савецкай Радзімы.

Вільнюс.

Памятныя размовы

Пятро ГЛЕБКА

У 1918 г. я запісаў ад нашага вясковага настаўніка некалькі беларускіх вершаў. Яны мне вельмі падабаліся, але хто быў іх аўтарам — я не ведаў. Давяўся я аб іх аўтарстве толькі ў 1921 г., калі мне трапіў у рукі зборнік Янкі Купалы «Шляхам жыцця», у якім былі і знаёмыя мне ўжо вершы:

Горы ды каменне,
Вузкія палоскі,
Гэта наша поле,
Поле нашай вёскі.

Я быў ашаламлены блізкамі і роднымі майму сэрцу купалаўскімі вобразамі і зарываным музыкai яго вершаў. Зразумеў, а з якой прагнасцю, прыехаўшы ў 1924 г. у Мінск на вучобу, я хацеў пачынаць любімага паэта. Я ад усёй душы падрабязна і многім маім аднакурснікам з педатагічнага тэхнікума, якім уладваўся сустрачаць Я. Купала на вуліцы. А мне ўсё не шандалава. І я першы раз убачыў Івана Дамінікавіча толькі вясной 1925 г. у будынку Інстытута беларускай культуры, у якім тады знаходзілася і літаратурнае аб'яднанне «Маладзёж», куды я заходзіў ужо са сваімі першымі вершамі.

У тым-жа годзе ўлетку я меў шчасце ўпершыню слухаць выступленне паэта. Гэта было ў час яго дваццацігадовага юбіяля, у зале Дома прафсаюзаў. Іван Дамінікавіч быў моцна ўсхваляваны паводле сваіх і гаварыў вельмі мала, а працягваў сваім нявучым голасам вялікі верш «Шляхам гадоў».

Трэба сказаць, што Я. Купала няогуд быў негаваркай, ён не любіў доўгіх прамоў і гутарак, а свае глыбока вышаншаныя думкі выкладаў заўсёды на паперы. Калі я добра яшчэ не ведаў гэтай рысы ў характары паэта, яго дабрамы і ветлівасці,

мне здавалася, у такіх выпадках, што Іван Дамінікавіч нечым незадаволены. Так было, напрыклад, пры нашай першай асабістай сустрэчы ў доме Я. Купалы.

Іван Дамінікавіч і Уладзіслава Францаўна жылі тады на Праваніцкай вуліцы. Наасерадзі іх дома быў наш студэнцкі інтэрнат. Познай вясной 1926 г. Уладзіслава Францаўна сустрэла мяне на вуліцы і, з уласцівай ёй гасціннасцю, запрасіла зайсці ў дом. Я збынтэжыўся, доўга аднекаваўся, але адпрасіцца было немагчыма.

Я зайшоў. Іван Дамінікавіч павітаўся са мною, пачаставаў півам, папытаўся з вясёлай усмешкай:

— Як здаецца заалікі? — і змоўк.

Я адчуваў сябе вельмі няёмка і хутка стаў развітвацца.

— Што-ж вы так спяшаецеся? — сказаў Іван Дамінікавіч і дадаў, жартуючы: — Абыходзіць мяне моладзь... А жынем мы па-суседству. Заходзьце.

Але моладзь цягнулася да Янкі Купалы, як да сонца. І ён шчыра яе любіў, пільна сачыў за ростам маладых паэтаў, рабіў кароткія, але трывалыя заўвагі аб іх творчасці. Я сказаў-бы, Іван Дамінікавіч валодаў спецаблынным дарам прадбачання на двух-трох верхах ён амаль беспамылкова ўгадаваў сілу таленту маладога паэта і, як выяўлялася ў далейшым, рэдкалі памыляўся. А заўважаныя супраць сваіх маладых талентаў, Янка Купала радаваўся яму ад усёго сэрца.

Мне ўспамінаецца такі факт. У 1936 ці ў 1937 г. Максім Танк прыехаў у Заходняй Беларусі Янку Купала зборнік сваіх вершаў і нумар часопіса «Баласеня», у якім была надрукавана частка памы «Навач». Праз некалькі дзён пасля гэта

тага мне даваўся быць у Івана Дамінікавіча. Апрача мяне, да Купалы прыйшоў яшчэ нехта з яго знаёмых. Мне здалася, што Іван Дамінікавіч як быццам нечым устурбаваны. Я ведаў, што стаміўшыся, Іван Дамінікавіч любіў паісці ў спальню і пакурціць радыёпрыёмнік — «спавандраваць па свеце», як ён казаў.

— Вы мусіце хачце адпачыць, Іван Дамінікавіч? — сказаў я.

— А вось і не ўгадаў. Я вач хачу пазнаёміць з адным паэтам.

— З кім?

— А вось пойдзем, даведзецеся.

Мы пайшлі ў рабочы пакой Івана Дамінікавіча.

— Чытайце, — падаў мне Іван Дамінікавіч вершы Танка.

Я пачаў чытаць, Янка Купала ўважліва слухаў, курачы папроку за папярочкай. Відзець, што ён хваляваўся. Звычайна так ён слухаў свае вершы, калі даваў іх чытаць П. Броўку ці каму-небудзь іншаму, каб «правярць іх» — як ён казаў — пры добрым голасе.

Я працягваў усё вершы, на якія мне паказаў Іван Дамінікавіч.

— Ну, як? — запытаўся Іван Дамінікавіч.

— Ціканы паэт. Заўважынае толькі «маладзёжскімі» новатворамі — «журнініць», «забіраў»...

— Нічога вы ў паэзіі не разумееце. Словы напярэць даду. А шчырна ў першых цудоўная.

Трывалыя купалаўскія ацэнкі паэзіі былі не толькі вынікам высокага мастацкага густу паэта, а і добрага ведання і глыбокага разумення ім сусветнай літаратуры. Праўда, Я. Купала рэдка выступаў у прамовым і артыкульным на пытаннях літаратуры, але ў прыватных гутарках ён часта проста-такі адзідаў сваімі ведамі ў гэтай галіне. Асабліва добра ён ведаў рускую, украінскую і польскую літаратуры.

Рыгор НЯХАЙ

Песня Купалы

К нам прыйшла яна,
Слаўная песня Купалы,
Калі наша краіна
Да яснага сонца ўставала.

К нам прыйшла яна,
Бышам магучыя зброю,
Вышчаючы смела
І стружчелае ўсё і старое.

Стала ў рад гэта песня
З байкамі ў бях за свабоду,
Як гарачай крывёй
Саграваючы сэрца народу.

Гнеўны голас чуваць быў
Аб долі людской нешчасливай:
«І ты, браце, сееш,
А дзе тваё жыццё?»

А жыва прыйшло.
Яно ў сэрцы людзей даспявала.
І новую песню
Пачулі мы Янкі Купалы.

Той сейбіт,
Якому прынесена песня ад сэрца,
Засяваў тую ніву,
Што вялікаю дружбаў завешча.

Якая для шчасця народаў
Расла, даспявала,
Якая да зораў
Агнём Днепрабудуў шугала.

Аб Сталіне-сейбіту
Песня твая дарагая
На вушнях людзей
Па краіне наўсцяж не змаўкае.

З партызанамі ў лес
Яна йшла на вялікі справы,
На ваенных дарогах была,
На рачына ішла пераправы.

Буйна, бурна яна
З арлянтамі ўмесь узлятала.
У нашых сэрцах жыла
Ненаўторная песня Купалы.

І пад Сталінеў сонцам,
Дзе квітнілі багатыя нівы,
Разам з намі ідзе яна
У век камунізма шчасливы.

Аднатомнік выбранных твораў паэта

У Дзержыўным выдавецтве Беларусі выходзіць з друку вялікі аднатомнік выбранных твораў народнага паэта БССР Янкі Купалы. У кнігу ўключаны паэтычныя і драматычныя творы, напісаныя з 1905 па 1942 год. Упершыню друкуецца публіцыстыка Янкі Купалы. Кніга добра ілюстравана. Уступны артыкул аб творчасці народнага паэта — В. Івашына.

У музеі Янкі Купалы. Скульптура работы А. Глебава.

Я помню, мы сустрэліся адночы з Іванам Дамінікавічам летам 1937 г. у Доме пісьменніка. Была страшная гарачыня, амаль усё пісьменнікі жылі ў Пухавічах. Уладзіслава Францаўна таксама была ў Ліўках на дачы. Я. Купала, заняты нейкімі справамі, быў у гародзе адзін.

— Можна пойдзеце да мяне, бабылі, абедаць? А то я нешта засумаваў...

Мы пайшлі да Івана Дамінікавіча. І сапраўды, відзець, што ён завуўдзіўся на адзіноце, бо шмат гаварыў і расказваў. Я падзіліўся сваімі ўражаннямі ад толькі тры прачытаныя мной паэм у прозе С. Пшыбыўскага.

— Шыбыўскага? А ты я нешта засумаваў... Мы пайшлі да Івана Дамінікавіча. І сапраўды, відзець, што ён завуўдзіўся на адзіноце, бо шмат гаварыў і расказваў. Я падзіліўся сваімі ўражаннямі ад толькі тры прачытаныя мной паэм у прозе С. Пшыбыўскага.

— Я адказаў, што не помню.

— Нічога вы не ведаеце, — ні то жартам, ні то ўспру'е сказаў Іван Дамінікавіч, дэстаў том Івашына і працягваў: «Сімавалізм, гэта — нешта накітал дасведчаная аб беднасці».

Велічная сімфонія

Янка БРЫЛЬ

Даўно гэта было, калі трыццаці гадоў таму назад, калі я бегаў з пашы ў школу басанож, калі на пашу прыносіў любімую кніжку. Мала было такіх кніжак у глухой заходнебеларускай вёсцы. Ды як-жа мы любілі іх з усёй някранутай і прагнай сілай паучыцца!..

Сцежкай паку і горкай крывёй прабіваўся мы ў тым дні да роднай паэзіі, да вершаў Купалы і Коласа.

Цяпер, калі я разгортаю кнігу Купалы, калі я ў ціхіх хвілінах роздуму гляджу на дарагія рысы роднага, вялікага паэта — асаблівае слова, сардэчнае дзякуй кажу яму — адной з нямногіх радасцей майго маленства.

Дзеці «грасавыя хлопцаў», вясковыя пастушкі, якіх калечыла панская школа, мы хачеці пабываць у далёкіх, дзівоўных краінах Жуль Верна, мы ахвотна і шчыра ўяўлялі сабе Рабінонамі. Аднак першыя дзверы ў краіну сапраўднай паэзіі нам адчынілі Купала і Колас. Яны нам паказалі той архімедаў пункт апоры, умацаваліся на якім, можна «пераварыць зямлю». Іх паэзія была паэзіяй нашай, як нашым было наша жыццё, нашы паучыці і мары.

З чым гэта можна параўнаць?

Нібы ўключыць нейкі цудоўны, вялікі прыёмнік, на шкале якога сярод іншых хвалюў вялікай паэзіі заўсёды ахвотна і лёгка знаходзіш любімую хвалю Купалы. Толькі зловіш яе, — і вось палюцца ў душу чароўныя гукі. Магутная сімфонія, дзе змшчаецца ўсё — ад сумнай музыкі мінулаў нядойі народа да радасных паучыццў вольнага, шчаслівага савецкага жыцця!..

І вось у гэтай велічнай сімфоніі душа мая міжвольна ловіць адзін даўно знаёмый напеў, — я ўспамінаю любімыя вершы, які ідзе са мной усё жыццё:

Як у служкі сходяць леты —
У пастуха,
Пытай, маці, птушкі гэтай —
Канюха.
Запытайся гэтай хмары —
Гэтых сляё,
Гэтай кветкі на папары,
Гэтых лоз,
Гэтай грушы сярод поля
І балот:

Эдзі АГНЯЦВЕТ

У новым Мінску

Мне здаецца:
у плашчы знаёмым
Раніцою па Мінску ён ідзе,
З кожным дрэвам,
з кожным новым домам
Гутарку сардэчную вядзе.

Ліпы нахіляюцца з паклонам,
Лішчы песняра яны, відзець!
Шэпчаць ліпы:
— Добра нам, зялёным,
Тут на мінскіх плошчах падростаць...

Кожны дом — любоўна збудаваны, —
Ён святла пазычуў у вясны.
Муляры — былыя партызаны,
Партызаны, верныя сьмы!

Сёння ў фарбах савецкіх палацаў,
У зялёных —
паркі і сады.
Гэта ўсё — плады людскога працы,
Гэта — мар купалавых плаці.

А калі на вуліцах спявае
Піонеруў радасны атрад, —
Быццам ім паў рукой махае —
Гэтак арлянтам слаўным рад!

Чуе ён —
у песні юнай словы,
Што у сэрцы вынасоў сваім.
... Значыцца,
жыве паэт навола,
І заўсёды быць яму жывым!

Яны ўсе аб маёй долі
Вядуць шчот.

Чырваначокі піонер з іскрыстымі вачыма — шчаслівае маленства нашых дзён! — хоча сёння ў палёт, а заўтра — паліціць у неба цудоўнай савецкай Радзімы. Не адна ўжо дзяўчынка Алеся навучылася лётаць, як сокол. Не адна сёння марыць аб гэтым, чытаючы вершы Купалы.

А я ўспамінаю часта той сумны вясенскі дзень на голым саянскім выгане — асноўны пейзаж майго дзяцінства, — успамінаю хлопчыка з якой-небудзь блызой заходнебеларускай вёскі, майго аднагодка, які сядзеці, накрывшыся ад слатны мяшэком, пакурчыўшы пад сабе падпалы ад холаду ногі, і чытае Купала. Чытае пра свой лёс, і ўсмешка на яго вачах — ад радасці, што нехта вельмі разумны і добры зусім-зусім разумее яго малое, горкае жыццё. І нарадаецца ў душы хлопчыка святая сарамлівая сляза, што прыходзіць на вочы ў хвіліну сапраўднага захаляння.

Хлопчык не плача над доляй. Дзеці ў тым дні не плакалі, а верылі ў прыход шчаслівых дзён, які верылі дарослыя. На слязы маці пастушок адказвае словам Янкі Купалы:

Не плач, маці, і не злуйся
На жыццё,
Як я ў слячку ўбаруся,
Змагу ўсё.

Ён увабраўся ў сілу. Ад сіл гэтай горка прыходзілася прыгнатылікам-панам, калі ён куляў ў падполлі, і законнікам-фашыстам, калі ён куляў пад ахонкі ішалоны. Ён змог усё, перайшоў праз нягоды жыцця, і сёння — ў вольнай сталінскай сям'і — шчыра і плённа працуе, мужна стаіць на варце нашых мірных дзён. Ён — рабочы, каласнік, студэнт, вучоны, мастак, пісьменнік. Ён — бацька тых, што сёння, чытаючы вершы Купалы, марыць хутка ўзніцца ў палёт. Ён — разам з усім савецкім народам, з яго любімым паэтам спявае песні аб шчасці, аб родным Сталіне-сейбіту!

— А вы-ж, Іван Дамінікавіч, і самі, здаецца, некалі грашылі сімавалізмам?

— Гэта дык вы ведаеце? Хто гэта вам сказаў? Гэта выдумка. Не кожная рамантыка — сімавалізм. Вы лепш, Петрусеў, чытайце Белінскага.

На гэты раз Іван Дамінікавіч пайшоў у другі пакой і прынес Белінскага. Ён доўга гартваў том і нарэшце падаў яго мне:

— Чытайце.
Я працягваў: «Рамантызм, без жывой сувязі і жывога дачынення да іншых бакоў жыцця, ёсць найбярлікая аднабаковасць».

— Адно і тое-ж, — сказаў я.

— Тое, ды не тое. Гадоўнае — сувязь з жыццём... І Салавічкі быў рамантыкам. Але які гэта вялікі паэт!

І гутарка пайшла аб польскай літаратуры, аб яе месцы сярод літаратур свету. Але аб гэтым трэба пісаць спецыяльна, паколькі Янка Купала часта ў сваіх гутарках закрываў гэтую тэму.

Добра ведаў Я. Купала і украінскую літаратуру. Асабліва, як вядома, любіў ён Т. Шэўчэнка. Гэтую любіў да славянскіх літаратур непрыкметна, сваімі гутаркамі, сваімі кароткімі заўвагамі развіваў ён і ў маладых беларускіх паэтаў. Я помню, што, калі мы працавалі над перакладамі твораў Т. Шэўчэнка на беларускую мову, Іван Дамінікавіч часта заваўся:

— Што гэта ў вас тут за рыфмачка, паглядзіце...

— Асаніе, Іван Дамінікавіч.

— Нішто сабе асаніе: «браце» і «хата».

Я. Купала быў патрабавальным і да сябе і да іншых. Перакладаючы «Меднага коніка» А. Пушкіна, асобныя строфы ён пераварыў на тры-чатыры разы. А заўважаныя няўдалыя радкі у чужым вершы, Іван Дамінікавіч, дабрадушна жартуючы, гаварыў:

Уладар слова

Мова беларускага народа заўсёды была магутнай зброяй паэта. Аб ёй пясняр гаварыў:

Ты зжылося з намі, бацькаўскае слоўца,
Як бы корні з дрэвам, як бы з небам сонца...

Народная мова з яе багатай лексикай, фразеалагіяй, граматычным ладом — вось тая аснова, на якой вырастае і расквітнеўла купалаўская творчасць.

Да Янкі Купалы на беларускай мове стварылі пісьменнікі другой паловы XIX стагоддзя — Дунін-Марцінкевіч і Ф. Багушэвіч. Але іх мова не набыла яшчэ поўнага гучання, вялікай стыльнасці і прыгожасці. Толькі прыход у нашу літаратуру такіх паэтаў-волатоў, як Янка Купала і Якуб Колас, дапамог сапраўды палёзнаму і хуткаму развіццю сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Першае, што характарызуе мову Я. Купалы, — гэта багацце яе слоўнікавага складу. Пераканаўчым доказам гэтаму з'яўляюцца творы народнага паэта паслякарэцкага перыяду, слоўнік якіх напоўнены новымі словамі, што ўнікалі ў сувязі са змяненнем сацыяльнага ладу, з развіццём культуры:

А на рэчы на Арэсе
Растуць акабраты,
Піонеры, комсамольцы, —
З большавіцкім гартам.

Багата прадстаўлены ў творах народнага паэта прыказкі, пагаворкі, ідыёмы, трапныя народныя выразы, словы, якія садейнічаюць сцэлай і ў той-жа час глыбокай перадаць думку, настрою, трапнай характарыстыцы вобразаў і з'яўляюцца сведчаннем самай шчыльнай сувязі купалаўскай мовы з народнай мовай, з фальклорам.

Крылатыя словы, афарыстычныя выразы, заклікі, створаныя Я. Купалам, гучаць моцна; яны з'яўляюцца вобразным выражэннем дум, настрою, паучэння шырокіх працоўных мас Беларусі:

Цвіці-ж, каласусе, мой край,
Ці сонейка захад, ці ўсход!
Аб Сталіне весі спявай!
Спявай, беларускі народ!

Я. Купала заўсёды мог знайсці ў жыццёвай народнай мове трапнае слова, выраз, а калі патрэбна — стварыць новыя словы, грунтуючыся на законах граматыкі: азэрніцкі поле, голас неразвейны, загон хлэбадайнай зямлі, комсамольцы-вяснігоры і інш.

Выдатны народны пясняр, Янка Купала зрабіў вялікі ўклад у развіццё беларускай літаратурнай мовы як формы нацыянальнай культуры.

Кузьма Чорны ў 1912 годзе пісаў: «Разам з Якубам Коласам ён быў пачынальнікам і стваральнікам новай літаратурнай беларускай мовы. Новае пакаленне беларускіх пісьменнікаў развіла мову на аснове, пакладзенай Янкам Купалам і Якубам Коласам».

Вялікая заслуга Я. Купалы ў галіне развіцця беларускай літаратурнай мовы ў тым, што ён адзін з першых адвастраў у сваіх творах багацце слоўнікавага складу беларускай мовы, паказаў, як трэба карыстацца жывым народным словам і прымяняць яго ў сваёй творчасці.

М. ЖЫРКЕВІЧ,
дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя В. І. Леніна.

Сваімі вачыма

У барацьбе за светлае радаснае жыццё, у працоўным гераізме простых савецкіх людзей, у іх перамогах знаходзіў Янка Купала тэму для сваіх твораў.

Пі адна падзея ў жыцці нашай краіны не застаўлася без увагі Янкі Купалы. У 1928 г. ён прыняў удзел ва ўрачыстым пуску Белдэса. У 1929 годзе паэт выступіў са сваім вядомым вершам «Сыходзіш, вёска, з янай яны», у якім даў яркую карціну новай вёскі. Гімнам сацыялістычнай рэканструкцыі і індустрыялізацыі нашай краіны гучыць яго «Песня будаўніцтва». Паэт прысвячае свае вершы дзецям, шчасліваму заможнаму жыццю савецкіх людзей, гераічным пералётам савецкіх лётчыкаў, радаснай творчай працы нашага народа («Хлопчык і лётчык», «На нашым полі», «Вечарынка», «Лен», «Тры артыцы і многія інш.»).

У кастрычніку 1932 г. Я. Купала разам з другімі беларускімі пісьменнікамі едзе на свята адкрыцця адной з найвялікшых новабудоваў сталінскіх пяцігодкаў — Днепрагэса, дзе атрымаў значок ганаровага ўдараўніка. Пасля Днепрагэса Іван Дамінікавіч наведаў Харкаў, выступаў там на фабрыках і заводах, знаёміўся з буйнейшымі новабудовамі горада, з творчай працай украінскіх пісьменнікаў.

У маі 1933 г. Янка Купала жыві ў саўгасе імя дзесяцігоддзя БССР і ў комуні імя ВВА. Там ён збіраў матэрыялы і прыступіў да работы над паэмай «Над ракою Арэсай». Ужо ў чэрвені 1933 г. ён чытаў ўрыўкі з гэтай паэмы ленаградскім рабочым у летнім тэатры Выбарскага Дома культуры.

Паездка на Беларуска-Балтыйскі канал, ведзі нашых будаваньняў вельмі ўсхваляваў паэта і яшчэ больш напоўніў яго сэрца горадзю за нашу сацыялістычную будаўніцтва. Свае паучэнні ён выказаў у артыкуле «Цуда, створанае большавікамі».

Глыбокі след у творчай біяграфіі Янкі Купалы пакінула яго паездка ў горад Барысаў і ў калгас Барысаўшчыны. Паэт выступаў у клубе імя Горкага, на сходах комсамольска-прафсаюзаўнага актыва фабрыкі «Набеда», прысутнічаў на пленуме Коракавіцкага сельсавета, пазнаёміўся з жыццём калгасаў «Чырвоны баец» і «Пролетарска перамога». У выніку з'явілася яго паэма «Барысаў» і вершы «Я — калгаснік...», «Калгасу «Чырвоны баец» і другія.

Многа цікавых сустрэч прывёў Я. Купала 1934 год. 24-га красавіка 1934 г. Янка Купала ў складзе беларускай дэлегацыі выехаў у Смаленск для ўдзелу ў з'ездзе пісьменнікаў. Там ён сустрэўся з Міхаілам Ісакоўскім.

У жніўні 1934 г. адбыўся Першы Усеагульны з'езд савецкіх пісьменнікаў. На гэтым з'ездзе Янка Купала ўпершыню сустрэўся з Аляксеем Максімавічам Горкім. Іван Дамінікавіч быў абраны ў прэзідыум з'езда; ён выступіў на з'ездзе са сваім вершам-прамай «Трэба нам песня». Янка Купала быў на прыёме ў Аляксея Максімавіча ў Горках. У дні з'езда паэт асабі-

ста пазнаёміўся з многімі выдатнымі савецкімі пісьменнікамі: А. Талстым, А. Фадзевым, Сулейманам Стальскім.

У 1935 г. Янка Купала быў дэлегатом VII Усеагульнага з'езда Саветаў. На гэтым з'ездзе паэт ўпершыню блізка бачыў таварыша Сталіна. Удзел у рабоце з'езда вельмі ўсхваляваў Янку Купала. Усе свае высокародныя паучэнні, усе свае думкі, звязаныя з гэтай важнай падзеяй у сваім жыцці, ён выказаў у выдатных творах: «Табе, правадар» (1936 г.), «Аб Сталіне-сейбігу» (1937 г.), «Яркай зімою, шумлівым правеснем», «Я Сталіну мудраму песню спяваю» (1939 г.). Янка Купала быў удзельнікам напісання калектыўных твораў «Пісьмо беларускага народа Валікаму Сталіну», «Радзіме і правадару».

У 1937 г. Я. Купала выступаў з дакладам на вечары, прысвечаным 100-годдзю з дня смерці А. С. Пушкіна, які адбыўся ў Маскве, у Калоннай зале. Да гэтай знаменнай даты Іван Дамінікавіч пераказаў на беларускую мову паэму А. С. Пушкіна «Медыя конікі». У гэтым-жа годзе паэт наведаў Тбілісі, дзе прыняў удзел у святкаванні 15-годдзя Грузінскай ССР, юбілея Шота Руставелі, а таксама наведаў радзіму таварыша Сталіна — Горы. У выніку гэтай паездкі ў Грузію напісаны вершы «Грузія», «Сонечнаму Шота Руставелі», «Славуці дзюкі».

У прамежках паміж гэтымі паездкамі наведаў паэт і многія беларускія гарады (Магілёў, Оршу і інш.).

У 1939 г., калі правоздзілася святкаванне 1000-годдзя армянскага эпаса «Давіт Сасунскі», Янка Купала быў у Ерэване і выступіў там з дакладам на ўрачыстым вечары. У час прабывання Я. Купалы ў Арменіі адбылася падзея, аб якой доўгі гады марыў паэт — уз'яднанне Заходняй і Усходняй Беларусі. Пясняр выязджае ў Мінск, а з Мінска ў Беласток, дзе прымае ўдзел у Народным сходзе. На дарозе з Ерэвана ў Мінск паэтам напісаны цыкл вершаў «На заходнебеларускіх матывах».

У 1940 г. Іван Дамінікавіч быў абраны дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР ад Літэскай выбарчай акругі.

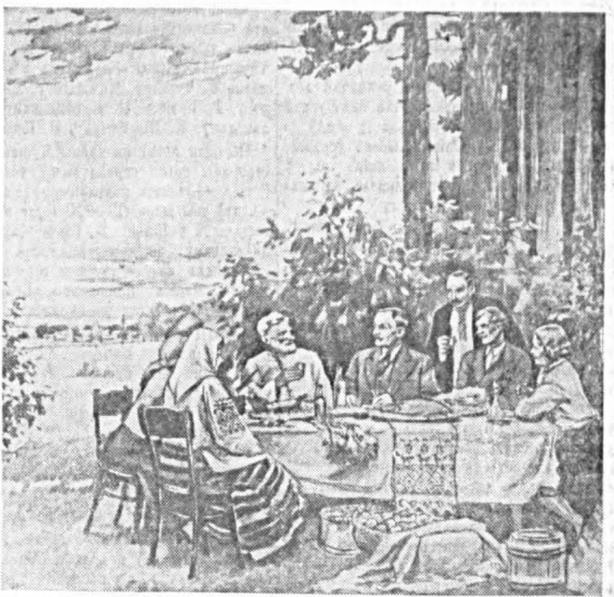
Вясной 1941 года Я. Купала ўдзельнічаў у рабоце пленума літоўскіх пісьменнікаў, у 1-м з'ездзе савецкіх пісьменнікаў Латвіі.

Верагомы напад гітлераўскай Германіі на нашу краіну да глыбіні душы ўсхваляваў Янку Купала.

Паэт ўжо ў першыя дні вайны выступіў, як палымяны трыбун. Ён быў удзельнікам і членам прэзідыума I-га ўсеагульнага мітынга ў Маскве, антыфашысцкага мітынга прадстаўнікоў беларускага народа ў Казані.

Непарыўная сувязь з жыццём, са шматграннай савецкай рэалісцкай жывіцай купалаўскай паэзіі, натхніла вялікага мастака на напісанне цудоўных твораў.

А. ГАРОШКА,
навуковы супрацоўнік музея Янкі Купалы.

Калгаснікі ў гасцях у Янкі Купалы. Мастак А. Волкаў. (Музей Янкі Купалы).

Уладзіслава ЛУЦЭВІЧ Ляўкі

Калі я ўспамінаю Ляўкі, дзе была наша дача, перада мной заўсёды ўстае высокі бераг Дняпра, стары сасновы бор, задумны, шумлівы...

Калі Дняпр праходзіць плыты, а за Дняпром віднеюцца шырокія калгасныя палі, з вясны зелянеючая руіно, а пасля — залатцыты ў цяжкім наліве калгаснага збожжа.

Янка вельмі любіў Ляўкі за іх асаблівае прыгажосць. Ён часта хадзіў на бераг Дняпра. Палытаныя пелі песні, якія доўга несліся над водамі, разам адгукваючыся ў бары. Цэлымі днямі бор напаяўся ітшчымі пшэбетам. Ноччу і раніцой увесь прастор аж дрыжаў ад саўзайнага шпеу.

Першы раз у 1935 годзе Янка Купала разам з Петрусём Броўкам паехалі ў творчую камандзіроўку на Аршаншчыну. Іх накіравалі ў Ляўкі, дзе быў арганізаваны калгас «10-ы з'езд Саветаў», які ў той час ужо ўвабраўся ў сферу. Побач знаходзіўся яшчэ багацейшы калгас — «Чырвоны сад». Гатае падарожжа і шпарткі рост калгаснага жыцця захапілі Янку Купала, і ён там напісаў шмат сваіх лепшых вершаў, якія ўвайшлі потым у яго зборнік «Песня будаўніцтва» і «Беларусі ардананойна»: «Сны», «Як у гошці сын прыхае», «На нашым полі», «Я калгаснік маладая», «Алеся», «Гошці», «Вечарынка ў калгасе» і г. д.

Вярнуўшыся з гэтай паездкі, Купала задумаў будаваць сабе хату-дачу ў Ляўках. Янка вельмі любіў прыроду і апаэтычнасць у цыхай вядзе. Ён мог доўга слухаць шум бору, гадзець на Дняпро.

На сваёй натуре Купала быў маўклівы, больш любіў слухаць, чым гаварыць. Асабліва гаваркі ён быў з дзецьмі, піонерамі, якія прыходзілі да яго з калгасамі і школай. Ён жартаваў з імі і дарыў кнігі.

Калі Янка пачаў будаваць дачу ў Ляўках, многія цікавіліся, чаму ён будзеца так далёка ад Мінска. Ён казаў: «А мне адзюль бліжэй будзе да Масквы, і гошці мяне часцей будуць наведаваць».

І прадаў, з Масквы, Мінска, Кіева і другіх гарадоў сабраў і пісьменнікі часта гадзіў ў нас. З асаблівай радасцю вітаў тут Купала свайго найлепшага друга, народнага паэта Якуба Коласа, а таксама нашых беларускіх пісьменнікаў Міхаіла Лынькова, Кандрата Крапіву, Петрусю Броўку, Пятра Гаебку, Міхаіла Клімковіча і другіх.

Ён шчыра здружыўся з калгаснікамі, якія таксама былі частымі гасцямі ў нас, разам чыталі газеты і слухалі радыё, а таксама запрашалі Купала да сабе на калгасныя сходы, вечары і дзенькі. Купала часта разам з калгаснікамі хадзіў аглядаць калгасныя палі, даваў параты, рабіў заўвагі і ратаваўся багатаму ўраджая. Аднойчы пасля збору ўраджая старшыня і калгаснікі калгаса «10-ы з'езд Саветаў» прыйшлі да Купалы з падарункамі. Над уражаннем гэтай сустрэчы Янка напісаў верш «Гошці»:

Ка мяне ў гошці з прывітаннем шчырым
І з песнямі калгаснікі прыйшлі.

Сам старшыня прышоў і брыгадзіры,
Настаўніца, даяркі й пастухі.
А з падарункамі прыйшлі ў гошці
Зямлі адноўленай гаспадары:
Пірог пшанічны, кветкі, лёну горцы
На стол паклалі й мёду плейстары...
Такога гошчу не меў ніколі,
Як я на гэтым зямлі жыў.
Каб так віталі мяне хлэбам-соляй,
І то не ў сне якім, а наяву.

Калі Купала задумаў напісаць які-небудзь новы верш, ён рабіўся яшчэ больш маўклівым, імкнуўся тых, хто акружаў яго, адсаць ад сябе. Тады я ўжо ведала, што ён думае над новым творам і што яго нельга трывожыць.

Аднойчы ён у глыбокай задуме сядзеў на ганку. Сонца заходзіла. Праменні яго залатці ствалы сосян. У гэты вечар Купала напісаў верш «Сосны»:

Сосны выносна,
Гордыя сосны!
Шмат вы ўжо носіце
Сонечных вяснаў...

Шырока, цвітуе поле калгаснага ільну — блакітнае базмежжа, якое ў той час з песнямі палодзі дзятчаты, паслужыла тэмай для верша «Лен», які напісаў Купала і які атрымаў высокую ацэнку А. М. Горкага.

У Купалы была багатая ўнікальная бібліятэка. Частку кнігак Янка пераваж з Мінска ў Ляўкі. Ён ахвотна даваў іх чытаць акалічным настаўнікам, калгаснікам і моладзі.

У часе летняга адпачынку Купала быў не толькі ў суседніх калгасках. Ён выязджаў і на ўсе прадпрыемствы Аршаншчыны, заводы, фабрыкі, МТС, а таксама на Белдэсе.

Надзішоў 1941 год. Купала, як і ва ўсе гады, збіраўся ў Ляўкі. Але ў гэты час прыйшо запрашэнне прыняць удзел у першым з'ездзе савецкіх пісьменнікаў Латвіі, куды ён і выехаў з групай беларускіх літаратараў.

20-га чэрвеня ўся беларуская дэлегацыя была запрошана ў Літву, дзе яе і засяліла вайна. Толькі 23 чэрвеня вечарам Купала вярнуўся ў Мінск. Пачалася бомбардзіроўка. 24 чэрвеня мы выехалі ў Ляўкі: Я думала, што змагу вярнуцца ў Мінск і вывесці архіў Купалы, яго асабістыя рэчы і бібліятэку. Але зрабіць гэтага ўжо не змагла, таму што ў той дзень наш дом згарэў, а з ім — усё тое, што так любіў збіраў Купала праз доўгія гады.

У Ляўках мы прабілі да 30 чэрвеня. Купала цяжка перажываў гора, якое навісла над яго радзімай. З Оршы пазваніў Якуб Колас. Янка вельмі ўсхваляваўся і заразжа паслаў мяне на машыне на Коласа і яго сям'ю. Нам удалося арганізаваць выезд Якуба Коласа ў Маскву, а праз два дні і мы былі змушаны пакінуць Ляўкі. Наша дача згарэла 3-га ліпеня.

Тое месца, якое Купала любіў так шчыра, дзе ён напісаў многа сваіх лепшых вершаў, і сцягоня наведаваў калгаснікі, піонеры, моладзь, успамінаючы спайго паэта. Настаўнай Савета Міністраў БССР ад 1945 года там наметана будаваць домік, у якім будзе філіял музея Янкі Купалы.

Наш Янка Купала

Хва ёшца вялікае сэрца
Тваё перастала,
Але ты ступіў у бяссмерце,
Наш Янка Купала.

І песні твае, як са сталі,
Звіняць на раздоллі,
Па іх мы жывіць пазнавалі,
Вучыліся ў школе.

Што марыў калісь аб паёдзе
Хлапчук снівокі,
Сягоння ўжо на самааце
Падніўся ў аблокі.

І ўжо комунары ў пустыні,
Выводзяць каналы,
У сцяпе палосы лясныя
Насаджаюць дэбала.

Калгасніца жне маладая
Пшаніцу на полі
І песню Купалы спявае
Пра шчасную долю.

А песня, спайтаная ў сонца,
Да сонца ўлятае,
Табе жывіць з народам бяскоцца,
Наш Янка Купала.

Марк СМАГАРОВІЧ.

Купалаўскія дні ў сталіцы рэспублікі

У Мінскім Палацы піонераў адбыўся рэспубліканскі піянерскі і школьніцкі горада Мінска, Мінскай, Маладзечанскай і Баранавіцкай абласцей.

На рэспубліку выступілі пісьменнікі В. Вітка, Я. Брыль, А. Вялюгін, М. Аўрамчык, Э. Агніцвер, К. Кірзенка, К. Буяла. Яны расказалі аб дзіцячых і юнацкіх гадах Купалы і прачыталі свае творы, прысвечаныя паэту. Дырэктар літаратурыага музея Янкі Купалы У. Ф. Луцэвіч пазнаёміў піонераў і школьнікаў з працай музея і расказала аб творчасці Янкі Купалы.

На мінскім інструментальным заводзе даклад аб жыццёвым і літаратурным шляху Янкі Купалы зрабіў М. Клімковіч. А. Рылько, У. Корбан і В. Зуб прачыталі свае творы.

У заключэнне вечара ўдзельнікі заводскай самадзейнасці прачыталі вершы і ўрыўкі з драматычных твораў паэта.

У Мінскім Палацы піонераў адбыўся рэспубліканскі піянерскі і школьніцкі горада Мінска, Мінскай, Маладзечанскай і Баранавіцкай абласцей.

На рэспубліку выступілі пісьменнікі В. Вітка, Я. Брыль, А. Вялюгін, М. Аўрамчык, Э. Агніцвер, К. Кірзенка, К. Буяла. Яны расказалі аб дзіцячых і юнацкіх гадах Купалы і прачыталі свае творы, прысвечаныя паэту. Дырэктар літаратурыага музея Янкі Купалы У. Ф. Луцэвіч пазнаёміў піонераў і школьнікаў з працай музея і расказала аб творчасці Янкі Купалы.

На мінскім інструментальным заводзе даклад аб жыццёвым і літаратурным шляху Янкі Купалы зрабіў М. Клімковіч. А. Рылько, У. Корбан і В. Зуб прачыталі свае творы.

У заключэнне вечара ўдзельнікі заводскай самадзейнасці прачыталі вершы і ўрыўкі з драматычных твораў паэта.

У Мінскім Палацы піонераў адбыўся рэспубліканскі піянерскі і школьніцкі горада Мінска, Мінскай, Маладзечанскай і Баранавіцкай абласцей.

На рэспубліку выступілі пісьменнікі В. Вітка, Я. Брыль, А. Вялюгін, М. Аўрамчык, Э. Агніцвер, К. Кірзенка, К. Буяла. Яны расказалі аб дзіцячых і юнацкіх гадах Купалы і прачыталі свае творы, прысвечаныя паэту. Дырэктар літаратурыага музея Янкі Купалы У. Ф. Луцэвіч пазнаёміў піонераў і школьнікаў з працай музея і расказала аб творчасці Янкі Купалы.

На мінскім інструментальным заводзе даклад аб жыццёвым і літаратурным шляху Янкі Купалы зрабіў М. Клімковіч. А. Рылько, У. Корбан і В. Зуб прачыталі свае творы.

У заключэнне вечара ўдзельнікі заводскай самадзейнасці прачыталі вершы і ўрыўкі з драматычных твораў паэта.

У Мінскім Палацы піонераў адбыўся рэспубліканскі піянерскі і школьніцкі горада Мінска, Мінскай, Маладзечанскай і Баранавіцкай абласцей.

На рэспубліку выступілі пісьменнікі В. Вітка, Я. Брыль, А. Вялюгін, М. Аўрамчык, Э. Агніцвер, К. Кірзенка, К. Буяла. Яны расказалі аб дзіцячых і юнацкіх гадах Купалы і прачыталі свае творы, прысвечаныя паэту. Дырэктар літаратурыага музея Янкі Купалы У. Ф. Луцэвіч пазнаёміў піонераў і школьнікаў з працай музея і расказала аб творчасці Янкі Купалы.

На мінскім інструментальным заводзе даклад аб жыццёвым і літаратурным шляху Янкі Купалы зрабіў М. Клімковіч. А. Рылько, У. Корбан і В. Зуб прачыталі свае творы.

У заключэнне вечара ўдзельнікі заводскай самадзейнасці прачыталі вершы і ўрыўкі з драматычных твораў паэта.

У Мінскім Палацы піонераў адбыўся рэспубліканскі піянерскі і школьніцкі горада Мінска, Мінскай, Маладзечанскай і Баранавіцкай абласцей.

На рэспубліку выступілі пісьменнікі В. Вітка, Я. Брыль, А. Вялюгін, М. Аўрамчык, Э. Агніцвер, К. Кірзенка, К. Буяла. Яны расказалі аб дзіцячых і юнацкіх гадах Купалы і прачыталі свае творы, прысвечаныя паэту. Дырэктар літаратурыага музея Янкі Купалы У. Ф. Луцэвіч пазнаёміў піонераў і школьнікаў з працай музея і расказала аб творчасці Янкі Купалы.

На мінскім інструментальным заводзе даклад аб жыццёвым і літаратурным шляху Янкі Купалы зрабіў М. Клімковіч. А. Рылько, У. Корбан і В. Зуб прачыталі свае творы.

У заключэнне вечара ўдзельнікі заводскай самадзейнасці прачыталі вершы і ўрыўкі з драматычных твораў паэта.

У Мінскім Палацы піонераў адбыўся рэспубліканскі піянерскі і школьніцкі горада Мінска, Мінскай, Маладзечанскай і Баранавіцкай абласцей.

На рэспубліку выступілі пісьменнікі В. Вітка, Я. Брыль, А. Вялюгін, М. Аўрамчык, Э. Агніцвер, К. Кірзенка, К. Буяла. Яны расказалі аб дзіцячых і юнацкіх гадах Купалы і прачыталі свае творы, прысвечаныя паэту. Дырэктар літаратурыага музея Янкі Купалы У. Ф. Луцэвіч пазнаёміў піонераў і школьнікаў з працай музея і расказала аб творчасці Янкі Купалы.

Я. Купала і паэтэса Цётка ў Пецярбургу. Мастак А. Кроль. Эскіз да карціны.

Пясняр вялікай дружбы

Мы вымаўляем два словы — Янка Купала, — і перад намі паўстае вобраз народнага пясняра, выразніка запаветных дум і спадзяванняў беларускага народа.

З рук Леніна і Сталіна атрымаў беларускі народ сваю дзяржаўнасць. Маладая Беларусь заняла «свой» пачэсны пасад між народамі.

Савецкая ўлада, дыктатура пролетарыята далі сапраўднае жыццё беларускаму народу. З дапамогай брацкага рускага народа Беларуска ССР за небыла кароткі прамежак часу становіцца адной з перадавых рэспублік Савецкага Саюза.

І гэта не можа не хваляваць Янку Купала, чый лёс шчыльна звязан са сваім народам. Усё, чым жыве народ, блізка і дорага паэту. Ён радзеца і ганарыцца нечужымі росквітам Савецкай Беларусі.

Братная дапамога,
Робная між робных,
БССР красуе,
Нібы жыта летам.

У росквіце сваёй роднай Беларусі Янка Купала бачыў вялікую ператваральную сілу левіска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, што аб'яднала раней прыгнечаныя і заняволеныя народы царскай Расіі ў магутную сацыялістычную многанарцавую дзяржаву. Паэт глядзеў на песнеці савецкай краіны, і маладзела яго сэрца, маладзела душа. Юначы гарт адчуваўся ў кожным яго вершы, прысвечаным вялікаму будаўніцтву, якое разгарнулася ў гады першых сталінскіх пяцігодкаў. Пясняр бачыў магутныя поступы сацыялістычнага садружства народаў па дарозе да шчаслівай будучыні і славіў гэты поступ, як найвялікшы рух сучаснасці.

Крыніца песні

Б. СМОЛЬСКІ

Янка Купала глыбока і ў дасканаласці ведаў беларускую песню і прыслухоўваўся да яе напеўнасці. Яго захавалі не толькі словы песні, але і яе інтанацыя, яе каларыт. Песня падчас аказвала на яго непасрэднае ўздзеянне. Усхваляваны чужой лірчынай песняй «Ці ў полі, ці ў полі не каліна расла», Купала стварыў падобны па настрою, па форме і каларыту перш «Мусяць трыба было». Такіх лірчыных песень аб дзіквой жаночай долі было многа ў дарэволюцыйнай беларускай народнай творчасці, і Купала іх ведаў і любіў слухаць. Асабліва глыбока ўспрымаў Купала жыццёвыя песні, якія, як у люстры, паказвалі жыццё народа, яго пацудзі сацыяльнага пратэсту.

Ярка вызначана песеннасць твораў Купала, іх народнасць зрабіла глыбокі ўплыў на беларускую музыку, спрыяўшы нараджэнню беларускага раманса і песні, кантаты і оперы. Натхнёная лірчка паэта і дзвер служыць багацейшай крыніцай, адкуль кампазітары чэрпаюць сюжэты, тэмы і вобразы для сваіх твораў.

Творчасці Янкі Купала дапамагала кампазітарам глыбока бачыць і адчуваць нашу чужую рэчаіснасць, разумець і любіць гісторыю народа. Творы Купала адкрылі перад ім веліч роднай прыроды, паэзію яе ясоў і паўз, разнастайнасць і прыгажосць сучаснага калгаснага жыцця. Можна з упэўненасцю сказаць, што Купала і дзвер актыўна ўдзельнічаў у развіцці беларускай музычнай культуры і што ён з'яўляецца непасрэдным будаўніком.

Аднак, нягледзячы на вялікую колькасць твораў, напісаных на словы паэта, беларускія кампазітары яшчэ далёка не выкарысталі багату спадчыну Купала. Калі кампазітары параўнальна надзейна ведаюць Купала-паэта, дык Купала-драматург ім амаль невядомы. А ў яго-ж тэкаса, асабліва ў «Паўдзінцы», ёсць такая сапраўдна театральнасць, якая магала б паслужыць узорам для стварэння беларускіх музычных камедый. Нават у яго паэмах «Магіла лова», «Над ракою Арасай», «Курган», «Бандароўна» і іншых ёсць таа драматычная лінія, якая дае падставу для напісання оперы, араторыі, кантаты ці сімфанічнай паэмы.

Буйных твораў на тэксты Купала пакуль што толькі тры — опера Р. Пукста «Машка», кантата М. Аладава «Над ракою Арасай» і кантата А. Багатырова «Беларускім партызанам».

Опера Р. Пукста «Машка» на паэме «Магіла лова» (лібрэта К. Пруфскага), нягледзячы на арыёзную напеўнасць музыкі, багаце народных песень і танцаў, не мае яшчэ яркай театральнасці і драматычнага пацудзі.

Паводле паэмы «Над ракою Арасай» кампазітар М. Аладаў напісаў кантату. Аркестравае майстэрства і асобныя ўдзельны харавыя месцы не зрабілі кантату сапраўдным музычным творам.

Трацім буйным творам на словы Купала з'явілася кантата А. Багатырова «Беларускім партызанам», напісаная ў 1942 годзе. Кантата трывала ўвайшла ў рэпертуар мастацкіх калектываў нашай краіны і выконваецца ў канцэртах філармоніі, па радыё і г. д. Кантата ўвасобіла гнеўны характар купалаўскага верша. Кампазітар здолеў узяць яго энергічны ўсхваляваны рытм. Вакальна-харавая партыя меладычна напеўная, напісаная ў традыцыйнай народнай песні.

Паэзія Купала заняла трывалы і вядучы месца ў творчасці амаль усе беларускіх кампазітараў. Больш таго, ямаля

песень і рамансаў на яго словы напісана кампазітарамі Масквы, Ленінграда, Украіны. З поспехам выконваюцца ў канцэртах песні «Аб Сталіне-себіту» П. Казіцкага, «Генацвале» Ю. Слоніма, песні В. Белата і інш.

Беларускія кампазітары напісалі каля ста рамансаў і песень на словы паэта, з якіх звыш п'ятдзесці — да Вялікай Айчыннай вайны. Большасць з іх належыць М. Чуркіну, М. Аладаву, А. Багатырову, Р. Пуксту, П. Падвавыраву, С. Палонскаму, Я. Цівоцкаму і В. Яфімаву.

Першыя песні на словы Купала былі створаны звыш сарака гадоў таму назад і з іх — песня кампазітара Рагоўскага «А хто там ідзе». У 1910 годзе яна была выдана ў Віліні. М. Горкі пісаў М. Капронскаму з поваду гэтай песні: «У кніжку маю ўкладзены лісткі — песні і ноты. Нешта напісана «Беларуската гімна». Мане гэтага рэч усхвалявала».

У гады савецкай улады першымі творами на словы Купала былі рамансы М. Чуркіна «Ты прыдзі» і М. Аладава «Сасонка», «Лісты ваяцка», «З асенніх напеваў», «Лета» і другія. «Ты прыдзі» М. Чуркіна прадаўжае традыцыі рускага раманса і належыць да ліку лепшых твораў кампазітара ў жанры вакальнай ліркі.

Яркі і працудлы раманс на гэтыя словы напісаў У. Алоўнікаў.

Цыкл рамансаў на словы Купала напісаў М. Аладаў. Упершыню кампазітар пазнаёміўся з яго паэзіяй амаль 30 гадоў таму назад. Паэзія Купала глыбока кранула яго сваёй народнасцю, прастацю і задушевнасцю. Рамансы «Сасонка», «Лета» і другія займаюць віднае месца ў творчасці Аладава. Яны ў сваю чаргу зрабілі ўплыў на стварэнне вакальнай ліркі кампазітараў маладшага пакалення.

Многа рамансаў на словы Я. Купала напісаў А. Багатыроў («Не праспі», «Лодка», «Я хацеў-бы», «З неадзівету», «Абнімі ты мяне» і рад другіх). Яшчэ 15 год назад, калі кампазітар напісаў адзін са сваіх першых рамансаў на словы Купала «Сонда», вывелася яго ярка меладычнае дараванне. З таго часу лірчка Купала заняла трывалы месца ў творчасці А. Багатырова.

Кампазітар Р. Пукст, будучы пераважна лірчыкам па сваёму дараванню, больш захапляецца вершамі паэта, звязанымі з інтымнымі настроямі, з вобразами прыроды. У яго рамансах «Ты прыдзі», «Не су-

даіла доля», «Як у лесе заціталі», «На нашым полі» і інш. лірчка пацуду чалявека і прырода знайшлі цэлае і асэнсаванае ўвасобленне.

Звыш 30 год піша на тэксты Купала старэйшы кампазітар М. Чуркін. З яго рамансам «Ты прыдзі» звязана нараджэнне беларускай вакальнай ліркі і ў прыватнасці беларускага раманса. Лепшыя песні кампазітара на словы паэта «Ты з заходняй, я з усходняй», «Дзень добры, Масква» і «Лён» звязаны з пасляваенна-лірычнай тэматыкай Купала і напісаны ў апошнія пяць год.

Цікавае творчае жыццё складалася ў песні «Я калгасніца маладая». У 1936 годзе яна была запісана ў Віцебскай вобласці ў калгасе «Чырвоны маяк» спецыяльнай Акадэміі навук БССР, як народная калгасная песня. Гэты прыклад фалькларызаванай слоў Янкі Купала з музыкой М. Чуркіна — факт не выпадковы, а запанамерны. Нядаўна кампазітар В. Яфімаў таксама напісаў на тэкст «Я калгасніца маладая» цікавую музыку ў яркім народным стылі. Яго захваліў прасты і даступны тэкст, блізка народнай песні, які сядзевінае стварэнню напеўнай і выразнай мелодыі.

Тое самае можна сказаць і з поваду песні С. Палонскага «Вечарынка ў калгасе». Глыбока эмацыянальнае вершы паэта, у якіх крывіць б'е жыццё, радасць і вяселле, калгаснай моладзі, натхнілі кампазітара на стварэнне багатай песні ў народным духу. Кампазітар улагодзіў у словы Купала адчуванне і рытм новага калгаснага жыцця і ўвасобіў гэтыя рытм з сваёй музыцы.

Асобны раздзел творчасці беларускіх кампазітараў займаюць дзіцячыя песні на словы Купала. Тут можна назваць песню Я. Цівоцкага «Хлопчык і лётчык», напісаную ў пачатку вайны, радаснага марша. На гэты тэкст напісалі песні кампазітары В. Белы, Л. Ямпольскі і другія. П. Падвавыраў напісаў дзіцячыя песні «Бай» і «Я танкістам стаць хачу». На словы «Калыханкі» напісалі песні В. Яфімаў і Н. Сакалоўскі.

Глыбока ўвага кампазітараў да паэзіі Купала — радаснага з'ява. Але гэта толькі пачатак, толькі першы крокі на шляху да стварэння сапраўды натхнёных мастацкіх твораў на словы паэта. Тут перш за ўсё хацеўся-б, каб кампазітары стварылі вядучую песню «Аб Сталіне-себіту», чужоўныя словы якой чакаюць глыбокага музычнага ўвасоблення.

Ля помніка паэту ў Мінску.

Пераклады твораў Янкі Купала

Імя народнага паэта Беларусі Янкі Купала, класіка беларускай літаратуры, шырока вядома ў Савецкім Саюзе і за яго межамі.

Нават у пачатку літаратурнай дзейнасці яго вершы перакладаліся на рускую, украінскую, чэшскую і польскую мовы.

У 1910 годзе вялікі пралетарскі пісьменнік М. Горкі ў артыкуле «Паэты-агасці» прывёў уласны пераклад вядомага верша Я. Купала «А хто там ідзе» і назваў яго «суровай і красамоўнай песняй, якая, можа на час, стане гімнам беларусаў».

У 1914 годзе В. Брусаў пазнаёміўся з Янкам Купалам і пераклаў на рускую мову тры вершы «На Купале», «Адцітанне» і «У начным царстве».

У 1919 годзе ў Маскве быў надрукаваны першы зборнік выбраных вершаў пад рэдакцыяй І. Белаўскага. Пераклады зрабілі І. Белаўскаў, А. Карыніцкі, Е. Некаеў, В. Брусаў, Н. Ашукін.

З 1919 па 1952 г. на рускай мове выдана 20 асобных зборнікаў Янкі Купала.

Зборнік вершаў «Ад сэрца», за які паэту ў 1941 годзе была прысуджана Сталінская прэмія першай ступені, поўнасцю перакладзены на рускую мову.

Сярод перакладчыкаў твораў Я. Купала вядомыя рускія пісьменнікі М. Горкі, В. Брусаў, Э. Багратыч, М. Ісакоўскі, М. Гапон, С. Гардзевіч, А. Пракоф'еў і другія.

На украінскую мову да Кастрычніцкай рэвалюцыі былі перакладзены толькі тры вершы «А ты, браце, спі», «Я бачыў», «Вольха». Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі на Украіне вышлі з друку два зборнікі выбраных твораў паэта. Першы зборнік вышаў у 1937 годзе пад рэдакцыяй Т. Масюкі, другі ў 1947 годзе пад рэдакцыяй М. Паршчанкі. У 1936 годзе асобным выданнем была надрукавана паэма «Над ракою Арасай» у перакладзе Т. Масюкі. Многія вершы змяшчаліся на старонках газет і часопісаў. У перакладах прымаўлі ўдзел М. Рыльскі, П. Тычына, В. Сасюра, Т. Масюка, М. Цярэпанка, С. Крыжаніўскі, М. Нагібіла, П. Лароша і другія.

На літоўскую мову перакладзена паэма «Над ракою Арасай» і вершы «Аб Сталіне-себіту», «Мужык», «А хто там ідзе» і другія. Зараз у Вільнісе падрыхтоўваецца зборнік выбраных твораў паэта.

На латышскую мову перакладзены вершы «Табе, правядар...», «Хлопчык і лётчык», «Мужык» і другія.

У 1941 годзе ў перакладзе на турэменскую мову вышлі з друку выбраныя творы і паэмы Я. Купала. Пераклад зрабілі В. Кербібаеў і А. Нізаў.

Верш «Хлопчык і лётчык» перакладзены на азербайджанскую мову.

Асобнай кніжкай на армянскай мове ў 1941 годзе вышаў артыкул Я. Купала «Не будзе беларус рабом немцаў баронаў», напісаны ў дні Айчыннай вайны.

Вершы паэта перакладаліся і на замежныя мовы, асабліва ў краінах народнай дэмакратыі — Чэхаславакіі, Польшчы і Кітаі. На чэшскую мову перакладзены вершы «Мужык», «А хто там ідзе», «Брату-беларусу», «Мая вера», «На чылі тае», «Дзе дзіўчым», «Беларускім партызанам» і другія; на польскую — «А хто там ідзе», «З песень аб сваёй старонцы», «Настане такая часіна», паэма «Над ракою Арасай» і другія; на кітайскай мове ў 1946 годзе быў выданы зборнік вершаў. Перакладчык Чу Цзі.

Некаторыя творы перакладзены таксама на нямецкую, англійскую, шведскую і іспанскую мовы.

Н. КУДРАЦАВА.

Кадр з кінакарціны «Рассвет».

К. ГУБАРЭВІЧ

Паэтычны фільм

Рэдка можна ўбачыць на экране кінаварыс, яшчэ радзей — кінаварыс паэтычны, бо нялёгка ўдзецца спалучыць у адным спынарым вырашэнні свежасць рэжысёрскай трактоўкі і высокае аператарскае майстэрства. Але ўсё гэта шчасліва і ярка спалучылася ў новым дакументальным кінаварысе «Рассвет» (сцэнарый М. Паслядовіча, рэжысёр А. Заркі, аператар І. Гінабург, «Беларусьфільм»).

Гэта адзін з тых рэдкіх фільмаў, прагледзены які, хочацца прагледзець яшчэ раз, зноў перачыць светлыя хвіліны, і працягну якіх знаёміцца з людзьмі і жыццём вядомага ў рэспубліцы калгаса «Рассвет» на Бабурыншчыне. Не адзіночкі ўжо заводзілася бачыць гэты калгас на экране. Яго паказвалі ў кіначасопісах, у дакументальных фільмах, паказвалі яго багатыя фермы, статкі кароў, свіней, цялят, тусей, ураджайныя палі, лугі і сады.

Тым не менш, у нарысе мы ўбачылі калгас непараўнальна цікавейшым. І тут у першую чаргу хочацца гаварыць аб умённы пісьменніцы бачыць жыццё. М. Паслядовіч мае багаты творчы вопыт у жанры газетнага нарыса, і гэты вопыт дапамог яму ў тонкім і складаным жанры кінаварыса тут нешта шукаць аналогіі, бо спецыфіка газеты і экрану — рэч зусім розная, але ёсць адно, што збліжае іх: чалавек, які паліны быць героем нарыса ў любым жанры. І жыцьця людзі калгаса «Рассвет» — дзяркі, брыгадзіры, пясельны, механікі, аграномы — усе тыя, чыімі рукамі створана сённяшняе шчаслівае жыццё, — героі фільма. Іх не заслабляюць ні машыны, ні фермы, ні палі і сады, хоць усё гэта таксама паказана багата і прыгожа. На першым плане — людзі, і ў гэтым, бадай, найбольш каштоўна асаблівасць сцэнарыя. На працягу сарака хвілін, у якіх ўкладзена гэты фільм, мы знаёмімся з чужоўнымі людзьмі калгаса, да якіх хочацца прыгледзецца як мага бліжэй, каб запомніць надобна, хоць і без таго яны запамінаюцца, бо хваляюць сваёй непасрэднасцю і чыскасцю, а самае галоўнае — выдатнымі справамі.

А справы калгаснікаў «Рассвета» сапраўды вядучыя. Вельга не ганарыцца, калі бачыш беларусна сад, што раскінуўся на 150 гектараў, палі кок-сагізу, разнастайныя лугі, электрастанцыю, клуб, фермы, машыны. Усё гэта нешта ўжо большае, чым звычайнае вясельнае жыццё, гэта — бачныя, адчувальныя рысы камунізма. Людзі «Рассвета» смела глядзяць у заўтрашні дзень камунізма.

На экране — архітэктурны праяк калгаса на бліжэйшыя гады. Гэта—своесободны калгасны горад з шырокімі прыгожымі вуліцамі, Домам культуры, магазінам, стадыёнам і іншымі траматскімі збудаваннямі. І гэта будзе, бо сёння ўжо закладзена яго аснова. Гэта будзе, бо калгас мае вельмі сур'ёзную матэрыяльную базу для далейшага росквіту. Нарэшце, гэта будзе і таму, што калгас «Рассвет» — дружная сям'я прадаўчых людзей, для якіх калгасная праца — родная і кроўная справа. Душа гэтай справы — няяменны калгасны старшыня, Герой Саветскага Саюза Кірыя Пракопавіч Араўскі. Яго бацькоўскія клопаты адчувае кожны калгаснік і калгасніца. За свой прадаўчы дзень руплівы старшыня паспявае

набіваць на ўсіх рабочых учасцах калгаса.

Калгасная стэханаўска дзяржа Ва Шчыбіч дабілася рэкорднага ўдому. Яе перамянілі ва ўсіх калгасных райна. Сёння ў авангардзе калгасных стэханаў, Шчыбіч адчула заканамернае жыццё ўступіць у рады большоўнай партыі. І глядзяч з глыбокай задушевнасцю прысутнічае на сходзе калгаснай партыі, адзіна, дзе Еву Шчыбіч прымаюць у членства.

Партыйны сход — вельмі цікавы момант сцэнарыя і фільма.

Ёсць у фільме яшчэ адна хваляючая сцэнарыя знаходка: вечар у калгасным клубе. На вечары дэманструюцца кінафільмы, у якіх калгаснікі ўбачылі сваё калгас у першы год пасля вайны. Інакш шчы, румы, першы калгасны сход у гэтых напалінках, першыя крокі адрабінкі... Нядаўна-ж яшчэ было ўсё гэта, і якімі далёкімі сталі тыя дні для сённяшняга калгаса «Рассвет»? І на такіх партыйных гледач лепш за ўсё бачыць сённяшняе жыццё калгаса.

М. Паслядовіч уважліва прыгледзеўся да людзей, іх жыцця, працы, знайшоў для свайго сцэнарыя яркі, вадзімаклявы матэрыял і наваў яму даволі арыгінальную сцэнарыю форму.

Але поспех фільма складаецца не толькі з удавай сцэнарыя асновы. Ён трэба яшчэ ўдала рэалізаваць сродкамі рэжысёрскага і аператарскага майстэрства. І М. Паслядовіч вельмі пашанцаваў сцэнарыяўца з такімі майстрамі савецкай кінематографіі, як рэжысёр А. Заркі, аператар І. Гінабург. На працягу фільма, у дакументальным фільме бадай вельга пашанцаваў рэжысёр сцэнарыя, рэжысёрскаю і аператарскаю трактоўкаю тэмы. Усё гэта — адно непарыўнае аднае, і рэжысёр і аператар, як прама, папярэюць рамкі сцэнарыя, дапамагваючы сваім разуменнем тэмы і яе выдзяляючы з жыццём калгаса «Рассвет» рэжысёры А. Заркі, В. Стральцоў і аператар І. Гінабург знайшлі яшчэ многа інтэра, што ўзбагаціла і сцэнарыі і фільм.

У гэтым фільме часам не даўладна прысутнасці рэжысёра ў арганізацыі таго ці іншага эпізода. Такая натуральнасць з'яўляецца вынікам вельмі складанай і тонкай рэжысёрскай работы.

Фільм уласцівы светлым, шчырдзеным тон кожнага эпізода, майстэрскае каляровае кадра, умёнае спалучэнне каляровага і настрою людзей. Гэта створана майстэрскай работай аператара, які надаў усюму фільму партызанскі і святлонасць.

У студыі «Беларусьфільм» ёсць некалькі аператараў-аператараў, якія кожны дзень адмаюць для кінаперыяды гэтае з жыцця рэспублікі. Хочацца думаць, што аператарская работа ў фільме «Рассвет» будзе для іх павучальным прыкладам таго, як можна і трэба паказаць наша савецкае жыццё ў кінадакументах.

Фільм «Рассвет» застаецца ў ліку лепшых твораў савецкай дакументальнай кінематографіі.

Новыя кнігі

У Дзяржаўным выдавецтве БССР вышлі з друку і паступілі ў продаж наступныя кнігі:

Н. В. Гогаля. Выбраныя творы. Пераклад на беларускую мову М. Лужанава, К. Крапіва, М. Машары. Ілюстрацыі мастакоў А. Волкава, Н. Гуцёва, В. Ціхоўніча. Рэдактар І. Шамякін. Тыраж 10 тыс. экзэмпляраў, стар. 564. Цана 14 руб.

Якуб Колас. Збор твораў у сямі тамах. Том I. Вершы. Апавяданні вершам (1904—1917). Рэдакцыйная кілегія: Пётры Брэфка, Пётры Глебка, Мікасі Лынькоў, Максім Лужанин, Янка Шарашоўскі, Прадмова М. Барток. Мастак Л. Прагін.

Тыраж 10 тыс. экзэмпляраў, стар. 532. Цана 10 руб.

Максім Танк. Выбраныя творы. Афармленне мастака А. Салеткі. Рэдактар Г. Ананіч. Тыраж 10 тыс. экзэмпляраў, стар. 639. Цана 12 руб. 40 кап.

Макар Паслядовіч. Цёплае дзіцянне. Апавесці. На рускай мове. Аўтарызаваны пераклад С. Родава. Мастак Л. Прагін. Рэдактар В. Бур'ян. Тыраж 50 тыс. экзэмпляраў, стар. 160. Цана 3 руб. 80 кап.

Мікола Лупскаў. Дружба. Апавяданні. Волкава мастака Н. Гура. Рэдактар С. Міхалюк. Тыраж 10 тыс. экзэмпляраў, стар. 191. Цана 4 руб.

Галоўны рэдактар Васіль ВІТКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Уладзімір АЛОУНІКАУ, Аляксей БАЧЫЛА (намеснік галоўнага рэдактара), Васіль БУРНЮСАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Ірына ЖДАНОВІЧ, Павел КАВАЛЕУ, Аляксей КУЛАНОУСНІ, Пётры ПАНЧАНІА.

З невычэрпных скарбаў

З самых малых год

Янка Купала захапляўся народнай творчасцю, якая потым зрабілася душой яго неўміручай паэзіі, самай чыстай і невычэрпнай яе крыніцай.

Я. МІХАЛАП

Больш за ўсё любіў Янка Купала лірчыную народную песню. Гэтым і тамачыцца тое, што галоўнае месца па ўсёй жанравай разнастайнасці яго паэзіі займае песня. Наследуючы творчыя прычыны народнай песні, па-майстэрска выкарыстоўваючы яе мудры амест і прыгожую форму, Янка Купала дае і адпаведныя загадоўкі сваім твораў: «Мая песня», «Песня-байка», «З песень безямельнага», «Ваму вас, песні», «Песня будаўніцтва», «Песня трактарыстыкі», «Трэба нам песень» і многія іншыя.

Янка Купала не механічна пераносіў у свае творы трыпы і фігуры песні, яе рытміку і строфіку, а ўзятае, апазачынае ў народа праносіў праз прызму свайго паэтычнага ўспрымаў і ў перапрацаванні, убагачэнні выгледзе вертаў яго свайму народу. Янку Купала чужой была стылізацыя пад народную песню, падробка пад яе, як гэта рабілі іжэрамантыкі тыпу Чачота. Ён вучыўся творчыя прычыны і падыходу ў выкарыстанні народнай паэтычнай мудрасці ў сваіх любімых паэмах — Пукіна, Некраса і Шэфчэнка. Шматлікія песні Янкі Купала арганічна звязаны з фальклорам свайго глыбокай народнасцю і высокай ідэйнасцю.

Шырока выкарыстоўваў паэт вобразную сістэму народнай паэзіі.

Захоўваючы і развіваючы рэалістычныя традыцыі народнай паэзіі, Янка Ку-

пала ўмеў карыстацца яе мастацкімі сродкамі і прыёмамі: кантрастам у пабудове твора, формай пытання альбо заяўкі, сінтаксічным параўнальным ці адмоўным паралелізмам, формамі слоўных паўтараў, параўнаннямі і рагорнутымі метафарамі, сімваламі і эпітэтамі. Усё гэта надае паэзіі Янкі Купала разнастайнасць у форме, эмацыянальнасць. Наказальнымі ў гэтых адносінах з'яўляюцца многія яго творы — як дарэволюцыйныя, так і савецкага перыяду.

Сінтаксічныя паралелізмы і слоўныя паўторы, якія характэрныя для народных песень, шырока ўжываюцца Янкам Купалам. Яны з'яўляюцца асноўнымі фігурамі яго паэзіі і надаюць ёй песенны лад і стыль. Для прыкладу прывядзем пачатак верша «Тры арліцы».

Ой, далёка залезлі
Горды арліцы!
Далечні, палі-селі
У славе на зямліш.
Тры арліцы-чараўніцы
Свет зачаравалі
І дадому, з свята быццам,
Вяртаюцца ў хвалю.

На працягу ўсёй сваёй творчасці, пачынаючы ад першага друкаванага верша «Мужык» і канчаючы вершам «Беларускім партызанам», Янка Купала карыстаўся прыёмамі, запэвам і рэфронам, якія не толькі ўзмацняюць песеннасць мастацкага твора, але разам з тым з'яўляюцца паэтычным сродкам для больш глыбокага выражэння пацуду і настрояў. Найлепшым прыкладам тут можа паслужыць агучаная верш «Табе,

правядар». Праз яркі запев «Табе, правядар, мае песні і думы і шчырыя шчырага сэрца парывы», а таксама рэфрэн, які пачынаецца словамі: «Цвіце, каласіцы мой край», паэт выказаў сваё палымнае пацудзі любі да вялікага правядара народаў нашай сацыялістычнай Радзімы таварыша Сталіна.

Янка Купала звертаўся не толькі да багатай песеннай культуры свайго народа і на яе мастацкім матэрыяле ствараў сваё непаўторнае вершы. Яго вабіла багацце і характэрнае песні брацкага украінскага народа. Асабліва глыбока кранула сэрца паэта украінская песня «Бандароўна», на матэрыяле якой у дакстрычніцкі час ён стварыў